

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора
Сойчук Руслани Леонідівни
на дисертаційну роботу Цянь Кай
«Формування гуманістичної культури студентів педагогічного
університету у процесі художньо-творчої діяльності»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки,
галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність обраної теми зумовлена сьогоденними змінами пріоритетів і ціннісних орієнтацій суспільства, а також посиленням уваги до якості підготовки майбутніх педагогів, що передбачає розвиток їхньої ціннісної сфери, гуманістичного світогляду та морально-духовних якостей.

У сучасній освітній парадигмі людина фігурує як найвища соціальна цінність, а гуманістична спрямованість педагогічної діяльності підлягає оцінюванню не лише за рівнем професійних знань, а й за сформованістю моральних якостей, ціннісних орієнтацій, здатністю до співпереживання, конструктивного діалогу та відповідального педагогічного впливу.

Потреба формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету детермінована важливістю набуття майбутніми вчителями здатності приймати іншого, поважати людську гідність, діяти на основі гуманістичних принципів і чинити педагогічний вплив, що ґрунтується на цінностях гуманізму. Одним з ефективних засобів досягнення такої мети є художньо-творча діяльність, що сприяє розвитку емоційно-ціннісної сфери особистості, моральної рефлексії, творчому самовираженню та глибокому осмисленню гуманістичних ідеалів. Звернення до мистецтва як до форми духовного освоєння дійсності забезпечує інтеграцію гуманістичних цінностей у професійний та особистісний досвід майбутніх педагогів, що підтверджує актуальність дослідження та його значущість для сучасної педагогічної науки й освітньої практики.

У такому контексті дисертаційна робота «Формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності», виконана Цянь Кай, є, безперечно, актуальною і своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до наукової теми кафедри соціальної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 3 від 28.11.2018 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У дисертації запропоновано розв'язання актуальної науково-педагогічної проблеми – формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності, для чого: теоретично обґрунтовано сутність гуманістичної культури студентів; визначено критерії, показники та рівні сформованості гуманістичної культури студентів; уточнено сутність понять «гуманістичне виховання», «художньо-творча діяльність», «позааудиторна робота» в контексті формування гуманістичної культури студентів, а також теоретично обґрунтовано, розроблено технологію формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності та доведено її дієвість.

Нові факти, одержані здобувачем.

Проведене Цянь Кай дослідження засвідчує високий рівень наукової підготовки здобувача, його методологічну обізнаність і здатність до самостійного виконання актуальних наукових завдань. Рукопис відповідає критеріям цілісності, логічної завершеності та внутрішньої узгодженості, що дає підстави кваліфікувати його як самостійний і завершений науковий доробок.

Нові факти, одержані здобувачем, полягають, зокрема, у тому, що дисертантом уперше обґрунтовано та визначено сутність поняття «гуманістична культура студента» як інтегроване особистісне утворення студентів педагогічного університету; теоретично обґрунтовано й розроблено технологію формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності (етапи – цільовий, змістовно-процесуальний, результативно-оцінювальний); визначено критерії (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний), показники та рівні (високий, достатній, низький) сформованості гуманістичної культури студентів; уточнено сутність понять «гуманістичне виховання», «художньо-творча діяльність», «позааудиторна робота» в контексті формування гуманістичної культури студентів; схарактеризовано зміст та організаційні форми художньо-творчої позааудиторної діяльності, спрямовані на формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету. Здобуті результати мають концептуальне значення для подальшого розвитку педагогічної теорії та практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Високий ступінь обґрунтованості та достовірності отриманих результатів забезпечують науково виважена й адекватна меті та завданням дослідження методологія, системний аналіз теоретичних джерел, комплексне застосування взаємодоповнювальних якісних методів наукового пошуку. Переконливість висновків підтверджують достатній термін проведення експериментальної

роботи, репрезентативність вибірки й оптимальна чисельність учасників експерименту.

Належний рівень теоретичного опрацювання проблеми засвідчує ґрунтовна джерельна база (201 найменування, із них 32 – іноземними мовами), що розкриває широту наукового пошуку й увагу до сучасних міжнародних підходів. Практичну значущість результатів увиразнюють позитивні наслідки впровадження матеріалів дисертації в діяльність закладів освіти України.

Дисертацію виконано на належному науково-теоретичному та методичному рівні, а її автор демонструє ґрунтовне знання наукових засад досліджуваної проблеми, сучасного методологічного інструментарію і методів наукового пошуку.

Робота справляє позитивне враження завдяки логічності викладу, належному рівню оформлення, структурній упорядкованості та використанню актуальних інформаційних матеріалів. Анотації українською та англійською мовами коректно відображають зміст дисертації, її наукову новизну, основні результати й положення, які винесено на захист.

Наведені положення в сукупності дають підстави стверджувати, що отримані Цянь Кай під час написання дисертації «Формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності» наукові результати є належно обґрунтованими, достовірними та мають теоретичну й практичну значущість. Зміст дисертації, її наукова новизна, методологічний інструментарій і сформульовані висновки повною мірою відповідають спеціальності, за якою виконано дисертаційну працю.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертація Цянь Кай «Формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності» містить нові, раніше не сформульовані та не захищені наукові положення. Сукупність отриманих результатів уможливує виконання актуального педагогічного та науково-методичного завдання щодо цілісного наукового осмислення теоретичних засад і практичних аспектів формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету в процесі художньо-творчої діяльності.

Роботі притаманна концептуальність підходу, системність аналізу та прикладна спрямованість, що підтверджує її значущість для розвитку сучасної педагогічної науки й освітньої практики.

Окремої позитивної оцінки заслуговує практична значущість результатів виконаного Цянь Кай дослідження, зокрема розроблення й упровадження в освітню практику: теоретично обґрунтованої та практично зреалізованої технології формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності; авторських курсу

«Гуманістична культура особистості: керунок у соціально-моральному вдосконаленні» та програми дитячої студії «Світ, у якому я живу».

Аналіз результатів дослідження розкриває їхню науково-педагогічну значущість й апробацію в освітньому процесі. Теоретичні положення та методичні напрацювання впроваджено у практику закладів вищої освіти, що доводить їхню ефективність, прикладну цінність і відповідність сучасним освітнім запитам.

Належний рівень апробації результатів дослідження підтверджує активна участь дисертанта у наукових заходах різних рівнів, як-от: у 2 міжнародних і 4 всеукраїнських науково-практичних конференціях, що забезпечило фахове обговорення основних положень роботи та їхнє позитивне оцінювання науковою спільнотою.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Теоретичні положення, практичні напрацювання та науково-методичні матеріали, представлені в дисертації, мають перспективи широкого використання в освітньому процесі закладів вищої освіти, зокрема викладачами – під час читання фахових дисциплін, кураторами академічних груп – у процесі організації позааудиторної діяльності студентів, а також у системі післядипломної освіти та професійної перепідготовки педагогічних працівників.

Характеристика основних положень роботи.

У дисертації чітко визначено науковий апарат дослідження та його структурні компоненти (мету, завдання, об'єкт, предмет, основні дефініції), що забезпечило логічну й послідовну реалізацію алгоритму наукового пошуку на всіх його етапах. Структура дисертаційної роботи виправдана логікою дослідження та складаються з анотацій українською та англійською мовами, вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (201 найменування, з них – 32 іноземною мовою) і додатків на 12 сторінках. Таке структурування є доцільним, позаяк цілісно відображає процес наукового пошуку.

Широкий спектр логічно дібраних дисертантом методів дослідження, спрямованих на комплексне вивчення проблеми, підвищення достовірності зібраних результатів і досягнення всебічного аналізу теоретичних і практичних аспектів формування гуманістичної культури студентів, стратифікований на: теоретичні методи, як-от: аналіз наукової літератури, порівняння, класифікація і узагальнення для з'ясування змісту базових понять дослідження; порівняльно-історичний метод зарубіжного й українського досвіду формування гуманістичної культури особистості; аналіз результатів українських і зарубіжних досліджень для визначення сутності гуманістичної культури особистості, художньо-творчої діяльності; теоретичне моделювання, узагальнення та систематизація для концептуалізації основних положень дослідження; вивчення навчально-

методичної документації; емпіричні методи: діагностичні (інтерв'ю, анкетування, тестування), обсерваційні (включене й опосередковане спостереження); статистичні (кількісна та якісна обробка даних); верифікація отриманої інформації шляхом зіставлення даних дослідження; педагогічний експеримент і моніторинг для вивчення стану досліджуваної проблеми, перевірки запропонованої технології формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності.

У першому розділі – *«Теоретичні засади формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності»* – представлено ґрунтовний аналіз генези проблеми та базових понять дослідження на теоретико-методологічних засадах категорії «гуманістична концепція», що уможливило формування цілком виваженого й обґрунтованого трактування ключових дефініцій «гуманізм», «гуманність», «гуманізація особистості», «гуманістичне виховання», «гуманістична культура», «формування гуманістичної культури студентів» тощо; осмислення сутності традиційних для сучасної наукової парадигми підходів до формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності.

У контексті вищевикладеного видаються цілком слушними міркування автора про те, що гуманістичне виховання є спеціально організованим процесом цілеспрямованого розвитку особистості, який реалізується через створення сприятливих умов для позитивної самореалізації вихованця у взаємодії з педагогами, батьками, членами колективу та в спілкуванні з природою, культурою та соціумом.

Вирізняється помітною глибиною бачення дисертантом сутності гуманістичної культури особистості, позиціонованої через категорії гуманістичної освіченості, гуманістичної спрямованості, гуманістичного світогляду та гуманної поведінки, а також опис гуманістичних якостей, що постають підвалинами гуманістичної культури особистості, зокрема допомоги, поваги, чуйності, неприйняття антигуманізму тощо.

Серед інших вдалих наукових рішень здобувача – тлумачення художньо-творчої діяльності як особливого виду діяльності студентської молоді, у якому вона самовиражається і саморозвивається, створюючи духовні цінності, що мають як об'єктивно-суспільну, так і суб'єктивно-особистісну значущість.

У другому розділі – *«Організаційно-методичні засади формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності»* – схарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості гуманістичної культури студентів, обґрунтовано технологію формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у

процесі художньо-творчої діяльності й педагогічні умови її реалізації та здійснено аналіз результатів педагогічного експерименту.

Безперечним здобутком поданої до захисту дисертаційної роботи є обґрунтовані й оформлені структурні компоненти гуманістичної культури студентів, характеристика однойменних критеріїв (когнітивного, емоційно-ціннісного, діяльнісного), а також опис відповідних показників, потрактованих як вияви-індикатори розподілу студентів на три групи за рівнями сформованості гуманістичної культури (низький, достатній, високий).

Відрадним вважаємо виокремлення автором основних проблем і недоліків практики соціально-виховної роботи закладів вищої освіти за напрямом «виховання гуманістичної культури». Ідеться про залишений не повною мірою актуалізованим духовно-моральний потенціал художньо-творчої діяльності студентів; не співвіднесені між собою форми, методи, технології цього процесу, а також внутрішній і зовнішній фактори, умови, що впливають на нього; недостатній рівень використання потенціалу позааудиторної роботи у формуванні гуманістичної культури студентів; несистемність, епізодичність форм соціально-виховної роботи практичного плану. Додамо, що укладання вказаного переліку сприяло визначенню векторів наукового дослідження.

Ядром пропонованої дисертації постає розроблена й апробована технологія формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності, спроектована на три етапи: цільовий, змістовно-процесуальний, результативно-оцінювальний.

Унаслідок ознайомлення із дисертаційною роботою не викликає сумніву успішність формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності за таких умов, як: створення гуманістично орієнтованого освітнього середовища університету; залучення студентів до соціально-спрямованої художньо-творчої діяльності, спрямованої на розв'язання актуальних гуманістичних проблем сучасного суспільства; забезпечення супроводу в поетапному формуванні гуманістичної культури студентів на основі розвивального потенціалу художньо-творчої діяльності.

Переконливо висвітлено автором дієвість упровадження в освітній процес: форм і методів формування гуманістичної культури студентів у процесі художньо-творчої діяльності; окремих модулів і тем до вибіркових освітніх дисциплін, курсу «Гуманістична культура особистості: керунок у соціально моральному вдосконаленні»; розробленої програми та функціонування спроектованої дитячої студії «Світ, у якому я живу», що містить три основні тематики, які охоплюють різні аспекти життя людини та сприяють формуванню в учнів морально-духовних якостей, гуманного, естетичного ставлення до світу: «світ людей», «світ природи», «наш рукотворний світ»; участі в гостьових лекціях із запрошеннями фахівців у режимі онлайн, онлайн-вебінарах з

актуальних проблем соціально-морального розвитку особистості, проєктної діяльності, участі в роботі театру «Діалог», клубів за інтересами, красназнично-пошукових експедиціях, майстер-класах, тренінгах, клубі. До переліку ефективних засобів формування гуманістичної культури дисертант раціонально виправдано зараховує й створення портфоліо, індивідуальних програм особистісного зростання.

Вищевикладене закономірно спроектовано на порівняльний аналіз констатувального, формувального та контрольного етапів експерименту й увиразнює цінність матеріалів дослідження з їхньою практичною значущістю в сенсі розроблення методичного забезпечення, спрямованого на формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності. Також дисертацію логічно доповнено змістовними додатками.

Загалом постає очевидним, що наукові положення та висновки дисертації є чітко розкритими, належно обґрунтованими та повністю відповідають поставленим завданням дослідження, демонструючи його цілісність, наукову послідовність і практичну значущість.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Основні положення та результати дисертації висвітлено в 11 наукових і науково-методичних працях, із них: 8 праць одноосібних і 3 у співавторстві, зокрема 1 публікація у періодичному науковому виданні іншої держави; 4 статі у виданнях, внесених до переліку наукових фахових видань України із присвоєнням категорії «Б», 6 тез доповідей.

На основі аналізу змісту наукових публікацій дисертанта можна зробити обґрунтований висновок, що наукові положення, висновки та рекомендації, отримані в ході проведеного дослідження та відображені у друкованих працях здобувача, викладено достатньо повно, що забезпечує наукову обґрунтованість і достовірність роботи.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Попри позитивну оцінку дисертаційної роботи Цянь Кай, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження, побажання та пропозиції, а саме:

1. З огляду на те, що автор застосовує низку методів дослідження, зокрема включене й опосередковане педагогічне спостереження, варто представити в додатках програму педагогічного спостереження, що забезпечить більшу наочність і репрезентативність експериментальної частини дослідження.
2. У дисертації автор виокремлює педагогічні умови реалізації технології формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності, серед яких – створення гуманістично орієнтованого освітнього середовища

університету. На нашу думку, це положення потребує більш повного обґрунтування, зокрема детального опису його складників і механізмів реалізації.

3. Доцільно також детальніше розкрити сутність поняття «національна культура» через взаємозв'язок загального та національного, визначити національні цінності, на яких базується національна культура, а відтак уточнити зміст показника «знання про національну культуру», який розглянуто на сс. 90, 92.
4. У тексті дисертації трапляються поодинокі стилістичні огріхи й окремі редакційні неточності, які, однак, не впливають на загальну наукову цінність і змістовну цілісність роботи.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційної праці Цянь Кай і мають рекомендаційний характер, спрямований на її подальше вдосконалення. Загальний обсяг основного тексту дисертації відповідає встановленим вимогам до наукових досліджень, що подаються на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», а структура та оформлення роботи узгоджені з чинними нормативними положеннями.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Цянь Кай «Формування гуманістичної культури студентів педагогічного університету у процесі художньо-творчої діяльності» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, має вагомое теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Цянь Кай – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки початкової,
інклюзивної та вищої освіти
Рівненського державного
гуманітарного університету

Руслана СОЙЧУК

